KIRSAL YOKSULLUK VE TARIMDA İSTİHDAM

Prof.Dr.Kamil Okyay SINDIR
TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası İzmir Şubesi Başkanı

Ülkemiz ekonomisinde çok önemli bir yeri olan tarım sektörümüz aynı zamanda yarattığı istihdam ve halkın gıda güvenliği ve güvencesi bağlamında da yaşamsal önemde bulunmaktadır. Bu nedenle sağlıklı tarım politikaları sadece ekonomik kalkınma değil aynı zamanda sosyal boyutları ile de kalkınmanın bir gereği olmaktadır.

Son zamanlarda kırsal nüfusun her geçen gün azalmakta olduğu, özellikle tarımsal üretimde ağırlaşan yaşam koşulları nedeniyle genç nüfusun kırdan kente göç etmekte olduğunu ve hatta bunun oldukça ciddi boyutlara ulaştığını gözlemliyoruz, duyuyoruz.

Plansız, programsız söz konusu nüfus hareketinin arkasındaki nedenlerin ciddi bir şekilde araştırılması ve gerekli önlemlerin ivedilikle alınması ülkemiz ve tarımımız için yaşamsal önemdedir.

Bilindiği gibi çiftçi, geçimini topraktan ve hayvancılıktan sağlayan kimsedir. Çiftçilik ise esas itibariyle bir meslektir ve ekonomik kaygıları olan bir işletmeciliktir. Köylü ise, kırsalda yaşayan bir toplumsal katmandır, bu katmanda yaşayan tüm bireyleri ve her türlü meslek gruplarını içerisinde barındırmaktadır ve ekonomik, sosyal ve kültürel gereksinimleri bulunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'mız; her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğunu ifade etmektedir. Bunun yanısıra, "***kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak***; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, ***insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak"*** ta devletimizin asli görevleri arasındadır. Aanayasamız ayrıca herkesin, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğunu ve hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağını ve ayrıca ***Devlet organlarının ve idare makamlarının bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorunda olduklarını*** belirtmektedir.

Anayasamızın 44.maddesine göre de; Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla kaybedilmesini önlemek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır. Devlet, tarım arazileri ile çayır ve meraların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak maksadıyla, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırmakla yükümlendirilmiştir.

Büyükşehir, ilçe ve hatta belde belediyelerimizin sahip oldukları maddi kaynaklar altyapı yatırımlarına tamamen veya kısmen imkan verebilmektedir. Oysa ki köylerimizin bir kentli gibi eşit ve insanca yaşam standardına erişebilmesi için yeterli kaynakları bulunmamaktadır. Bizler kentliler olarak yarattığımız iç ve dış kaynaklarımızı kullanarak mega projeler ile (örn.büyük kanal projesi) kanalizasyon, doğal gaz, su, elektrik, yol, vb altyapı ihtiyaçlarımızı karşılayabiliyor iken köylerimizin halen daha toprak yollarıyla, yol kenarlarında açık kanalizasyon sistemleriyle, yetersiz içme suyu, yol ve elektrik altyapıları ile acınacak durumda olduklarını artık görmemiz gerekmektedir.

Kentlerimizde sanayi üretimimizi destekleyen her türlü altyapı imkanları yaratılırken, köylerimizde tarımsal üretimimizi destekleen altyapı çalışmaları yetersiz kalmaktadır. Kaldı ki, yapılan çalışmalar da maalesef ***tarımsal desteklemeler çerçevesinde değerlendirilmekte*** ve alınan ulusal ekonomik önlemlerle azaltılması ve hatta ortadan kaldırılması hedeflenmektedir. Kırsala, yol, su, kanalizasyon hizmetlerinin yanında tarım arazilerinin ıslahı, tesviyesi, tahlilleri, toprak ve su korunumu vb hizmetleri götürmekle yükümlü olan Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü dahi bu anlamda tasfiye edilmiş, bölge müdürlükleri kapatılmış il müdürlükleri il özel idareleri veya büyükşehir belediyesi olan illerde büyükşehir belediye başkanlıklarına devredilmiştir. Söz konusu devir esnasında bu kurumun sahip olduğu ve yukarıda sıralanan hizmetleri götürmede ihtiyaç duyulan tüm makina, teçhizat ve teknik eleman varlığı da yağmalanmıştır.

Ulaşım

Kentsel ve kırsal yaşam arasındaki önemli farklılıklardan birisi de ulaşımdır. Bir yanda her türlü ulaşım araçlarına (minibüs, otobüs, metro, tren, vapur, taksi, vd) sahip bir kent yaşamı diğer yanda şehirle bağlantısı günde bir–iki sefer yapan ve her an arıza yapması olası özel mülkiyetli minibüs ve benzeri ulaşım araçları. Bu fark özellikle metropol veya merkez ilçe köyleri dışındaki yerleşimlerde daha çarpıcı olarak görülmektedir.

Örneğin, 1997 yılı itibariyle İzmir ilimizde köy yollarımızın %51'i asfalt iken halen %20'si stabilize, %21'i tesviye %8'i ise ham yol durumundadır

Eğitim

Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir. (T.C.Anayasası, Madde 42)

Köylerimizin bir diğer sorunu da, Milli Eğitim Bakanlığımızın imkanları ölçüsünde ortaya koyduğu her türlü çabaya rağmen eğitimde fırsat eşitliğinin yaratılamayışıdır. Köy ilköğretim okullarımızın önemli bir kısmında fiziki yapı, donanım ve öğretmen eksikliği çarpıcı bir şekilde görülebilmektedir.

Sağlık

Anayasamız'ın 56.maddesi uyarınca, herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir. Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler. Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Bu kapsamda köy sağlık ocaklarının yeterli donanım, hijyen ve personel (doktor ve sağlık teknisyenleri) ile donatılmaları gerekmektedir.

Örgütlenme, Tarımsal Yayım ve Sosyal Hizmetler

Anayasamız'ın 171.maddesi uyarınca devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri almalıdır.

Bunların yanısıra, köylümüzün ihtiyaç duyduğu her türlü bilgiye en kolay ve ucuz yoldan erişim imkanlarının yaratılması, yayım faaliyetlerinin yeterli düzeyde yerine getirilmesi gerekmektedir.

Sonuç

Unutulmamalıdır ki, köy halkının büyük bir çoğunluğu geçimini topraktan veya hayvancılıktan sağlayan çiftçilerimizdir. Ancak çiftçilerimiz dışında geçimini tarıma dayalı sanayi üretiminden, elişi, dokuma, halıcılık, ticaret ve benzeri uğraş alanlarından karşılamaya çalışan vatandaşlarımızın da bulunduğu unutulmamalıdır.

Tarım işletmelerimizin büyük bir kısmı verimsiz, küçük (ort. 5.9 ha/işletme) ve parçalı (ort. 4 parsel/işletme) arazilerden oluşmaktadır. Bu işletmelerimizin tamamına yakın bir kısmı üretimde verimlilik ve üretim artışı sağlayabilecek teknoloji kullanımında ciddi sorunlar yaşamaktadırlar. Ürün kalitesi ve gıda güvenliği ekonomik kaygılar nedeniyle gözardı edilmektedir. Tarımda destekleme politikaları, desteklemeyi değil desteklerin ortadan

kaldırılmasını hedef olarak görmektedir. Doğrudan Gelir Desteği mevcut uygulama yöntemiyle üretim ve verimlilikte artış sağlamaya ve üretim deseni planlamasına yönelik bir araç kesinlikle değildir. Uygun koşullarda üretim kredileri, teşvik primleri, ürün ve girdi fiyat destekleri ve benzeri ülkemiz koşullarına uygun destekleme araçları mutlak surette geliştirilmelidir.

Ülkemizde küreselleşme ve bunun gereği olarak dayatılan liberalleşme politikaları sonucunda en çok etkilenen kesim tarım sektörüdür. Tarım sektöründe dış ticaret serbestliği, korumacı politikaların tasfiyesi, uluslararası anlaşmalar ve özelleştirme temelinde gerçekleştirilen uygulamalardan milyonlarca insanın doğrudan etkilendiği söylenebilir. Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'nin uluslararası politikaları ile biçimlenen tarım politikaları; küçük işletmeye sahip olan çiftçileri ve %30 dolayındaki topraksız kırsal nüfusu etkilemekte ve bunları yoksulluğa, işsizliğe, kente göçe ve sigortasız çalışmaya zorlamaktadır. Bütün bu aşamalarda, kırsal alanda artan yoksulluk ülke genelinde ciddi sorunlara neden olmaktadır. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 2002 yılı verilerine göre, ülkemiz kırsalında toplumun %9.3'lük kısmı mutlak yoksulluk sınırındadır, diğer bir deyişle biyolojik gereksinimlerini gerçekleştirebilme sınırında ve altındadır. Kırsal toplumumuzun %33'ü ise göreli yoksul olarak tanımlanmakta, yani toplumda kabul edilebilir asgari tüketim düzeyinin altında bulunmaktadır. Yoksulluk, bizim gibi gelişmekte olan ülkelerde sadece ekonomik yetersizlik değildir. Yoksulluk olgusu aynı zamanda, doğal çevrenin tahribatı konusunda baskı yaratmakta, toplumsal dinamikleri etkilemekte kültürel ve siyasi yozlaşmayı da beraberinde getirmektedir.

Yersel ve Bölgesel Yoksulluk Oranları (%)

Yerleşim Birimleri ve Bölgeler	**Mutlak yoksul**	**Göreli yoksul**	**Orta**	**Üst**
Kent	2,8	21,8	39,0	36,4
Kır	9,3	33,0	36,7	21,0
Bölge				
Marmara	1,3	18,3	40,5	39,9
Ege	2,6	22,4	46,7	28,2
Akdeniz	7,7	29,5	37,1	25,7
İç Anadolu	6,0	28,1	36,3	29,6
Karadeniz	8,1	31,0	36,3	24,6
Doğu Anadolu	7,7	32,0	32,3	28,0
Güneydoğu Anadolu	17,5	45,2	24,3	13,0

Kaynak: DİE, 2002

Türkiye'de yoksulluk giderek derinleşmekte, gelir kaynaklarının ve meslek çeşitliliğinin sınırlı olduğu kırsal alanda daha da ön plana çıkmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü'ne göre (ILO), kırsal yoksulluk; kırsal alandaki açık veya gizli işsizlik olarak tanımlanmakta ve azalan gelir düzeyleri nedeniyle kırsal alanda hızla artan bir yoksullaşmaya dikkat çekilmektedir. Gerçekten de, yukarıda da belirtildiği üzere, son yıllarda uygulanan politikalar kırsal alanda yaşayanları derinden etkilemektedir. Özellikle, kendi toprağını işleyen küçük işletme sahipleri, tarım işçileri, kiracılık-ortakçılık yapanlar, çobanlar, küçükbaş hayvancılıkla uğraşanlar yoksulluktan daha fazla etkilenmektedir. Ekonomideki genel gelişmeler Türkiye'de tarımın özellikle sosyo-ekonomik yaşamdaki önemini uzun bir süre daha koruyacağını göstermektedir. Sanayi sektörünün istihdam kapasitesini bir türlü arttıramaması, istihdam sorununun çözümünü yine tarıma doğru çevirmektedir. Bu durum, özellikle ekonomik olanakları yetersiz olan, mülkiyet temelinde varlık gösteremeyen nüfus kitleleri için daha da ön plana çıkmaktadır. En son yapılan Genel Tarım Sayımı ile Genel Nüfus Sayımı bunlardan hareketle ilginç sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. 2000 yılı Genel Nüfus Sayımına göre, (1990 yılına göre) kırsal nüfusta yaklaşık 700 bin mutlak artış bulunmaktadır. Buna karşılık, 2001 yılı Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre ise, tarımsal işletme sayısında (1991 yılı Genel Tarım Sayımına göre) %23.8, arazi miktarında ise %21.4 oranında azalma söz konusudur. Yani, nüfusta az miktarda da olsa bir artış söz konusu iken, arazi miktarında ve işletme sayısında ise önemli azalışlar bulunmaktadır. Bu ise, yoksulluğun kırsal alanda daha da arttığı biçiminde yorumlanabilir. Türkiye tarımının zor bir dönemden geçmekte olduğu ortadadır. Bir yandan uluslararası kuruluşların telkinleri ile tarım politikalarında ortaya çıkan yeni uygulamalar, bir yandan AB'ye uyum süreci ve daha önemlisi de içsel koşulların yarattığı istihdam, yoksulluk, göç, belirsiz dönemlerde ortaya çıkan ekonomik dalgalanmalar ve sorunlar, tarımı ve uğraşanlarını zor durumda bırakmaktadır. Tarımsal nüfusu %10'lara ve dolayısıyla kır nüfusunu da azaltmaya yönelik stratejiler, makro ve mikro düzeyde etkin ekonomi politikaları ile desteklenemediğinden nüfusun önemli bir bölümünü zorlama sanayi ve kentleşme politikaları ile işsizliğe, yoksulluğa itme ve sosyal güvenlik uygulamalarından yoksun bırakma gibi bir süreç yaşanmaktadır. Genel ekonomi teorilerinden hareketle, ekonomik gelişme süreçlerinde bunlar beklenen olgulardır. Fakat, sektörlerarası etkileşimin, istikrarlı-üretken istihdam ve sosyal güvenlik politikalarının oluşturulamayışı ve tarım politikalarının içsel-ulusal öncelikleri ve koşulları dikkate almaması, çözülmesi giderek zorlaşan sorun alanlarını yaratmaktadır. Nitekim, istihdamın sektörel yapısındaki gelişmeler, sosyal güvenlik uygulamalarının kırsal alandaki durumu ve artan yoksulluk oranları bu sonuçları ortaya çıkarmaktadır (Gülçubuk ve ark., 2005).

Öneriler;

- Tarımda çalışan aktif nüfusun toplam nüfusa oranının Avrupa ve gelişmiş ülkeler düzeyine çekilmesi çabasından vazgeçilmeli, ülkemiz ekonomik ve sosyal koşulları dikkate alınmalıdır. Geniş tarım alanlarına ve oransal olarak düşük nüfus yoğunluğuna sahip olan ülkemizin kırsal nüfusunun da yüksek olması normal karşılanmalıdır.
- Tarım dışı istihdam yaratılmadan dolaylı baskılarla tarımsal nüfusun göçe zorlanmasının ciddi bir sosyal patlama yaratması kaçınılmazdır.
- Kırdan göç etmek zorunda kalan veya bırakılan nüfusa yönelik çeşitli alanlarda meslek edindirme çalışmaları yapılmalıdır
- Tarıma dayalı sanayi, tarımsal nüfusun yoğun yerlerde kurulmalıdır,
- Tarımda örgütlenme modelleri yaygınlaştırılmalıdır,
- Tarım sektöründe çalışanların sosyal güvenlik hakları verilmelidir,
- Tarımda ciddi bir sorun olarak özellikle mevsimlik kadın ve çocuk tarım işçilerinin koşulları ve yasal hakları iyileştirilmelidir.
- Çalışma hayatının en dağınık ve örgütsüz kesimini olan tarım işçilerinin özellikle sendikal örgütlenmelerine ve yasal haklarının iyileştirilmesine çalışılmalıdır.

KAYNAKLAR

1. **SINDIR, K.O.,** 2002. *"Çiftçilik ve Köye Yaklaşım*". İzmir Yerel Gündem 21, Kent Konseyi Toplantısı Sonuç Bildirgesi, 02 Ekim 2002, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2002. (Bildiri Sunulmuş ve özet olarak yayınlanmıştır)
2. GÜLÇUBUK, B., H. ŞENGÜL, N. ALUFTEKİN, N. KIZILASLAN, M. KILIÇ, 2005. "Tarımda İstihdam Sosyal Güvenlik Uygulamaları ve Kırsal Yoksulluk". TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası VI.Teknik Kongresi, 3-7 Ocak 2005, S: 1173